

‘เจ๊กบ้านนอก’: ชีวิตจีนจนในสังคมชนบทไทย

ทศวรรษ 2460–2490

“Jek Baan Nok”: The Life of Poor Chinese in Thai Rural Society During 1910s–1940s

ภาวิณี บุนนาค / Pavinee Bunnag¹

นงนุช ทิ้งในธรรมะ / Nongnuch Thuengnaithamma¹

Received: Feb. 17, 2025 Revised: May 6, 2025 Accepted: Jul. 8, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาประวัติชีวิตของคนจีนโพ้นทะเลในสังคมไทยในช่วงทศวรรษ 2460-2490 ซึ่งถูกบันทึกไว้ในสารนิยายเรื่องเจ๊กบ้านนอกตามแนวทางประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง (History from Below) ซึ่งให้ความสำคัญกับมุมมอง ประสบการณ์ และวิถีชีวิตของสามัญชน ชาวบ้านคนระดับล่างหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษา “ประวัติศาสตร์เพื่อคนเบื้องล่าง” (History for Below) ตรงข้ามกับการศึกษา “ประวัติศาสตร์จากเบื้องบน” (History from Above) ตามขนบการศึกษาประวัติศาสตร์แต่เดิมที่มักให้ความสำคัญอยู่กับการกระทำต่าง ๆ ของมหาบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ ชนชั้นนำหรือไม่ก็ชนชั้นปกครองเป็นหลัก

จากการศึกษาประสบการณ์ชีวิตของครอบครัวคนจีนโพ้นทะเลในสารนิยายเรื่องเจ๊กบ้านนอก แสดงให้เห็นเรื่องราวของคนจีนจากเกาะไหหลำที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในชนบทของประเทศไทย ดังสำนวน “เสื่อผืนหมอนใบ” ซึ่งแปลจาก

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

สำนวนจีน หมายถึงคนจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาทำมาหากินในประเทศไทย โดยไม่มีข้าวของและทรัพย์สินติดตัวมา แต่มีความอดทนขยันขันแข็งจนประสบความสำเร็จสร้างเนื้อสร้างตัวได้ อย่างไรก็ตาม สาระนั้นายเล่มนี้เสนอภาพชีวิตคนจีนที่เรียกว่า ‘เจ๊กบ้านนอก’ คนจีนในประเทศไทย ที่เชื่อว่าประสบความสำเร็จ มีแต่อาศัยเจ้าสัวเท่านั้น ยังมีคนจีนจำนวนมากที่ต่อสู้ชีวิตทำมาหากินตัวเป็นเกลียวอยู่ในจังหวัดเล็ก ๆ ของไทย ต้องเผชิญกับสภาพปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมที่เป็นไปอย่างรวดเร็วโดยขาดแคลนอำนาจและทุนต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการปรับตัว รวมถึงบริบทรอบตัว ทั้งจากครอบครัว ชุมชนจีน เจ้าหน้าที่รัฐ และกระแสชาตินิยมในสังคมไทย จนทำให้ไม่สามารถสร้างฐานะให้มั่นคงขึ้นได้

คำสำคัญ : คนจีนโพ้นทะเล จีนจน สังคมชนบทไทย ประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง

Abstract

This article studied life history of Overseas Chinese in Thai society during 1910s – 1940s, which was recorded in the novel “Jek Baan Nok” following the theme of history from below which sought to take ordinary people as its subjects and concentrated on their experiences and perspectives, contrasting itself with the stereotype of traditional political history of which focus was on the actions of great men, elite, or the upper classes.

The study of the Chinese Family’s experiences in the novel “Jek Baan Nok” presented the story of Hainan people’s immigration to Thailand and the settlement of the Chinese in the rural area. The expression, “a blanket and a pillow” or ‘suer paeun mon bai’ in Thai, was translated from Chinese, referring to the time when people relocated to Thailand from China with only a little possession while they were able to start a new life with positivity and patience.

However, this study revealed the life of poor Chinese in rural society of Thailand during 1910s–1940s apart from those successful and wealthy ones. Without necessary resources such as power and capital, they had to face great cultural, politic, and economic changes. Meanwhile, they also encountered complex problems arising from community, family, government agent, and Thai nationalism which prevented them from prosperity.

Keywords : Overseas Chinese, Poor Chinese, Thai rural society, History from below

บทนำ

เคยล่องน้ำดำ, เคยกินน้ำขม
渡过黑水, 吃过苦水
ฝากความทุกข์เต็มอุราไหลไปกับสายน้ำ
满怀心事付流水.
หวังจะเป็นเจ้าสัว, กลับแผ่นดินเกิดยังไม่ได้
想做座山, 无回唐山
สุดท้ายได้แต่ทิ้งร่างไว้ที่สุสาน
终老骨头归义山.

กวีบทหลุมศพไร้ญาติในสุสานหึงซัวเต็ง (义山亭 (義山亭) / สุสานวัดดอน ยานนาวา) จารึกชะตาชีวิตคนจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาอาศัยในแผ่นดินไทย ใช่ว่าจะสุขสมเสพทรัพย์ทุกรายไม่ ร่างในหลุมศพจึงฝากจารึกบนแผ่นสลักเหนือศพ (ไหมพาง, 2536) ให้ได้ระลึกถึงชีวิตคนจีนโพ้นทะเลจำนวนไม่น้อยที่หนีความอดอยาก เข้ามาแสวงโชค หวังจะร่ำรวยในแผ่นดินไทย หากไม่เป็นดังหวัง ต้องเผชิญกับความทุกข์ยากตลอดช่วงเวลาของชีวิตไม่เหมือนกับ

เรื่องราวการต่อสู้ชีวิตจากเสื่อผืนหมอนใบของเหล่าเจ้าสัว ที่กลายเป็นตำนาน เล่าขานถึงบรรพชนของคนจีนโพ้นทะเล

การมองประวัติศาสตร์ตามขนบเดิมที่เน้นสนใจบุคคลสำคัญและ ขนชั้นนำอย่างที่ผ่านมา มีส่วนสำคัญทำให้เรื่องราวชีวิตของคนจีนโพ้นทะเล ที่ถูกบันทึกยึดโยงอยู่กับคนจีนโพ้นทะเลที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจเป็น เจ้าของกิจการชั้นนำในปัจจุบัน ขณะที่เรื่องราวของคนจีนระดับล่าง กลับไม่ถูก ให้ความสำคัญเท่าที่ควร ในทางวิชาการมีงานที่เน้นศึกษาคนจีนระดับล่าง ในช่วงเวลาเดียวกัน อาทิ ผลงานของเปรมมา สัตยายุฒิพงศ์ (2546) เรื่องแรงงาน รับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492 และผลงานของพรณี บัวเล็ก (2546) เรื่องกวีลากรรกับประวัติศาสตร์แรงงานไทย ผลงานทั้งสองชิ้นศึกษาชีวิต ความเป็นอยู่ของคนจีนระดับล่างที่ได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและการเมือง นับว่าเป็นงานบุกเบิกที่แหวกจารีตการศึกษาในกลุ่ม เศรษฐศาสตร์การเมืองที่มักเน้นศึกษาชนชั้นนำ และให้ภาพชีวิตของคนจีน ระดับล่างที่สัมพันธ์กับสังคมไทย หากแต่ยังคงศึกษานโยบายที่เกี่ยวข้องกับคนจีน ไม่ได้เน้นศึกษาลงไปชีวิตความเป็นอยู่ของคนจีนระดับล่างอย่างแท้จริงและ เป็นเรื่องราวของคนจีนระดับล่างในกรุงเทพฯ เป็นหลัก ขณะที่ต่อมาผลงานของ สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์ (2553) เรื่องชีวิต “จีนจน” ในวรรณกรรม: ความทรงจำ เกี่ยวกับจีนที่หายไป บทความนี้มุ่งศึกษาชีวิตชาวจีนระดับล่างในทศวรรษ 2490 ถึงทศวรรษ 2500 ที่แสดงผ่านวรรณกรรม การศึกษาพบว่าชาวจีนระดับล่างไม่ได้ กลืนกลายเข้าสู่สังคมไทยได้อย่างหมดจด ด้วยข้อจำกัดทางด้านสถานะทาง เศรษฐกิจ ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย อย่างมหาดศาล จากการศึกษาที่รัฐไทยเข้าไปผูกพันและเปิดรับการหลั่งไหลของทุน และวัฒนธรรมของตะวันตก โดยเฉพาะของประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงเวลา ของยุคสงครามเย็น บทความนี้มีความน่าสนใจที่แสดงให้เห็นภาพชีวิตของชาวจีน ระดับล่างกับการกลืนกลายเข้ากับสังคมไทย หากยังคงเป็นการศึกษาที่มองจาก บริบทการเปลี่ยนแปลงใหญ่ภายนอก มากกว่าปัจจัยภายในของสังคมคนจีนเอง เป็นตัวกำหนด

บทความนี้จึงต้องการศึกษาเรื่องราวของชาวจีนโพ้นทะเลในอีกแง่มุมตามแนวทาง “ประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง” (History from Below) เป็นแนวพินิจทางประวัติศาสตร์ชนิดใหม่ที่อยู่ตรงข้ามกับ “ประวัติศาสตร์จากเบื้องบน (History from Above) ซึ่งหมายถึงการเขียนประวัติศาสตร์จากมุมมองของชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครอง ขณะที่ประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างพยายามจะเขียนประวัติศาสตร์เกี่ยวกับคนธรรมดาสามัญโดยให้ความสำคัญกับการกระทำและความคิดต่าง ๆ ของพวกเขาที่ถูกกลืนโดยนักประวัติศาสตร์ในรุ่นก่อนหน้าสำหรับประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างแล้ว ชาวนาและชนชั้นแรงงาน, ผู้หญิงและชนกลุ่มน้อย, “ใบหน้าต่าง ๆ ในฝูงชน” และผู้คนที่หายสาบสูญไปในอดีตคือจุดศูนย์กลางของความสนใจ ประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างพยายามทำให้การเขียนประวัติศาสตร์มีฐานที่กว้างขวางขึ้น พยายามมองเข้าไปในชีวิตของคนและกลุ่มคนที่ถูกผลักไสให้ไปอยู่ชายขอบ พยายามสำรวจหาหลักฐานใหม่และตีความหลักฐานเก่าด้วยมุมมองใหม่ และพยายามที่จะหลุดพ้นออกจากการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ให้ความสนใจแต่เฉพาะชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครองแล้วหันไปให้ความสนใจกับชีวิต กิจกรรม และประสบการณ์ของสามัญชนคนธรรมดาแทน มุมมองทางประวัติศาสตร์ชนิดนี้จะพินิจพิเคราะห์อย่างเข้มงวดจริงจังเกี่ยวกับประสบการณ์ การกระทำ และการต่อสู้ทางประวัติศาสตร์ของ “ชนชั้นล่าง” พยายามเปิดเผยอดีตที่ถูกสร้างขึ้นโดยชนชั้นล่าง แต่ไม่เคยได้ถูกเขียนโดยพวกเขาเลย (อิกานต์ ศรีนารา, 2568, น.109) หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษา “ประวัติศาสตร์เพื่อคนเบื้องล่าง” (History for Below) (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2559)

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ศึกษาชีวิตของคนจีนโพ้นทะเลในสังคมไทย ช่วงทศวรรษ 2460-2490 การศึกษาใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) วิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเอกสาร (Documentary Research) ประกอบการเสนางานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) หลักฐานในการศึกษาอาศัยคำบอกเล่าที่ถูกบันทึกไว้ในสารนิยาย เรื่อง ‘เจ๊กบ้านนอก’ (กิมหลัน, 2558) เป็นเรื่องราว

ของครอบครัวคนจีนที่มีฐานะยากจน อาศัยและทำงานหาเลี้ยงตัวอยู่ที่บ้านนอก เป็นแกนเรื่อง โดยเป็นการศึกษาตามแนวทาง “ประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง” (History from Below)

สารนิยาย ‘เจ๊กบ้านนอก’

‘เจ๊กบ้านนอก’ โดยกิมหลั่น (ชื่อแซ่ดั้งเดิมว่า กิมหลั่น แซ่ตี หรือลันนา เจริญสิทธิชัย) พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2536 สารนิยายเล่มนี้เสนอภาพชีวิตคนจีนที่เรียกว่า ‘เจ๊กบ้านนอก’ คนจีนในเมืองไทย ไข่จะมีแต่อาเสียเจ้าสัวเท่านั้น ยังมีคนจีนจำนวนมากไม่น้อยที่ต่อสู้ชีวิตตัวเป็นเกลียวอยู่ในจังหวัดเล็ก ๆ ของไทย กิมหลั่นหยิบเอาคนจริง ๆ ชีวิตจริง ๆ ทั้งพ่อ แม่ พี่น้องและเพื่อนผองมาเป็นตัวละคร กลั่นร้อยเป็นเรื่องราว แต่เติมเข้าไปบ้างให้มีสีสัน

กิมหลั่น เขียนสามบทแรก เก็บความจากคำบอกเล่าของผู้อื่นในเรื่องเกี่ยวกับเตี้ย (นายแสง แซ่ตี) และแม่ (นางนั้งลิ้ม แซ่ลิ้ม) จากนั้นจึงสะท้อนภาพชีวิตจากประสบการณ์ตรงของเธอ กิมหลั่นและครอบครัวเป็นเจ๊กอย่างที่เรียกว่า “เจ๊กไหหลำ เตี้ยกับแม่เกิดบนเกาะไหหลำ มีกำพืดเป็นชาวนายากจน” บทที่ 1 เตี้ยเล่าว่า ลงเรือมาจากเกาะไหหลำในราวปี พ.ศ. 2460 ก่อนเหมาเจ๋อตุงปฏิวัติสำเร็จ เพื่อหนีสภาพความยากลำบาก ฝนฟ้าแห้งแล้ง มีสงครามกลางเมืองภายในประเทศจีน จุดหมายปลายทางคือประเทศไทย ซึ่งเล่าลือว่าเป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำอุดมสมบูรณ์ (กิมหลั่น, 2558, น.1-3) เมื่อมาถึงสองฝั่งแม่น้ำก็พากันสู้ชีวิตทำงานกสิกรรมตลอดชีวิตอยู่แถวแปดริ้ว กับบอกรัฐประเทศ เป็นเจ๊กบ้านนอกที่มีชีวิตยากลำบาก ตรงข้ามกับ ‘ลวดลายมังกร’ ของประภัสสร เสวิกุล สารนิยายเล่มนี้ว่าด้วยเรื่องราวของ อาเหลียง (เหลียง สื่อพาณิชย์) คนจีนโพ้นทะเลที่อพยพตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย สร้างเนื้อสร้างตัวจากเสื่อผืนหมอนใบ จนกลายเป็นมหาเศรษฐี ตลอดเรื่องของ ‘เจ๊กบ้านนอก’ บรรยายถึงการต่อสู้ของคนต่างด้าวกลุ่มนิรนามในแผ่นดินไทย ตัวเตี้ยของผู้เขียนไม่เคยเห็นกรุงเทพฯ เลยได้แต่อธิษฐานขอให้ได้ถวายบังคมพระเจ้าแผ่นดินสักครั้งหนึ่ง (อาจิ้นต์ ปัญจพรรณ, ม.ป.ป.)

เจ๊กเถื่อนกับการไร้ตัวตน

“อีลูกเจ๊กเถื่อน” ดิฉันโกรธมากทุกทีที่เพื่อนเรียกเช่นนี้ ถึงจะตัวเล็กกว่าเพื่อนก็ต้องรู้เข้าตีต่อยจนล้มลุกคลุกฝุ่น แต่ถ้าเป็นผู้ใหญ่หรือชวานาชาวไร่ ดิฉันจะกลับไปฟ้องเตี้ยหรือแม่ทุกครั้ง แต่แทนที่เตี้ยจะโกรธกลับบอกว่า “ลื้ออย่าโกรธเขาเลยเพราะอีวกับแม่ลื้อเป็นเจ๊กเถื่อนหลบเลี่ยงภาษีคนต่างด้าวจริง ๆ นี่”

(กิมหลั่น, 2558)

นายเส่ง และนางนั้งลิม ออกจากเกาะไหหลำมาขึ้นแผ่นดินไทย ประมาณปี พ.ศ. 2460 บทที่ 2 คำเล่าของแม่ เมื่อมาถึงได้อาศัยและทำงานกับครอบครัวจีนไหหลำที่ทุ่งมหาเมฆอยู่เพียงสามเดือน ก็ได้เดินทางไปรับจ้างที่อรัญประเทศอยู่กับโกก्यू (ญาติ) ตอนหนึ่งแม่เล่าให้ลูกฟังว่า “ช่วงที่เข้าเขตไร่ของโกก्यूได้มีคนไทยชาวไร่เดินตรงมา เห็นถามโกก्यूว่าไปเอาเจ๊กเถื่อนมาจากไหนอีก อีกคนพูดว่าดีแล้วที่มีเจ๊กเถื่อนเยอะ ๆ จะได้ซื้อของกินราคาถูกบ้าง” (กิมหลั่น, 2558, น.5) จากคำบอกเล่า กรณีของนายเส่งและนางนั้งลิม เมื่อเข้ามาที่ประเทศไทยคงไม่ได้ขึ้นบัญชีรายชื่อคนจีน และเสียค่าผูกขี้ ทำให้ไม่ได้รับรองสถานะการเป็นบุคคลที่ต้องตามกฎหมายในประเทศไทย เช่นเดียวกับแรงงานจีนเถื่อนที่มีอยู่จำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลอำนาจของรัฐที่จะควบคุม แรงงานจีนใหม่เหล่านี้จะถูกชักชวนจากชาวจีนเก่าที่เป็นญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือคนบ้านเดียวกันให้มาเป็นแรงงานรับจ้าง (กุลิ) “โกก्यूว่า ... อีกอย่างหนึ่งเวลาคนไทยเรียกว่า “ไอเจ๊กเถื่อน” หรือว่า “เจ๊กขี้เหนียวกินแต่ผัดผักทั้งปี อย่าโกรธหรือโต้เถียงเขาให้เสียเวลาทำมาหากิน ที่จริงมันก็ถูกตามที่เขาว่าเพราะคนจีนส่วนมากในอำเภอนี้ทั้งอยู่ตามโรงเลื่อยยังไม่มีบัญชีหมู่บ้าน” (กิมหลั่น, 2558, น.9)

สำหรับสถานะคนจีนโพ้นทะเล รวมทั้งลูกหลานที่เกิดในประเทศไทย สถานะของคนกลุ่มนี้ไม่ได้ถูกดึงเข้าสู่ระบบไพร่ ผิดกับคนต่างชาติกลุ่มอื่น เช่น เขมร ลาว มอญ พม่า ทำให้คนจีนเป็นกลุ่มอิสระในสังคมโดยไม่ต้องอยู่ใต้

การควบคุมของมูลนายและปลอดจากพันธะของระบบไพร่ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลถือว่าคนพวกนี้อยู่ใต้อำนาจการปกครองของกฎหมายไทย จึงต้องเสียภาษีอากรต่าง ๆ เป็นต้นว่า อากรค่านา อากรสมพัตสร เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ในระบบไพร่ รวมทั้งต้องเสียภาษีพิเศษอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งรัฐบาลเรียกเก็บจากคนจีนพวกนี้โดยเฉพาะ เรียกว่า “ผูกปี้” การเก็บค่าผูกปี้คนจีน จึงเป็นการเรียกเก็บเงินแทนการเกณฑ์แรงงานจากคนจีน (วิยะดา ทองมิตร, 2527, น.24) สันนิษฐานว่าเริ่มต้นเก็บในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นอกจากรายได้ที่รัฐจะได้รับจากการเรียกเก็บเงินจากคนจีน ที่สำคัญการผูกปี้ยังเป็นเครื่องยืนยันว่าคนจีนที่เสียเงินนี้เป็นเงินในบังคับไทย (ศรีศักร ชูสวัสดิ์, 2525, น.91-92) กล่าวคือเป็นบุคคลที่ได้รับการรับรองสถานะตามกฎหมายของประเทศไทย กระทั่งการผูกปี้ข้อมือเงินได้ถูกยกเลิก ตามประกาศเลิกการผูกปี้ข้อมือเงิน ปี ร.ศ. 128 (พ.ศ. 2452) แต่ให้คงเก็บแต่ค่าเงินค่าแรงช่วยราชการแทน

กระทั่งเกือบ 5 ปี (ประมาณปี พ.ศ. 2465) บทที่ 3 เรือนหลังใหม่เป็นตอนที่นายเส่งและครอบครัวย้ายมาอาศัยและทำมาหากินที่เกาะขนุน (ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา) ตามการชักชวนของโกบ๊วย (คนรู้จักสนิทเมื่อตอนนั่งเรือเดินทางมาประเทศไทย) ที่โรงเลื่อยของโกบ๊วยคนงานส่วนใหญ่ของแกเป็นคนเถื่อน (กิมหลั่น, 2558, น.24) อย่างไรก็ตามสถานะความเป็นคนเถื่อนในเกาะขนุนคงจะมีแรงกดดันด้วยอยู่ใกล้ศูนย์กลางอำนาจของรัฐมากกว่าที่รัฐประเทศ “เตี้ยเล่าให้ฟังว่าได้ชกต่อยกับคนไทย ซึ่งเป็นลูกจ้างโกบ๊วยคนละดุ้นสองดุ้น เนื่องจากมันเรียกเตี้ยว่า ไอ้เจ๊กเถื่อน” ท่ามกลางสถานการณ์ถูกผลักดันไปขายขอบของการเป็นคนเถื่อน ทำให้เกิดการปะทะและการโต้กลับ “โกตั้นแกสอนเตี้ยว่า อย่าถือสาคนบ้านนอกคอกนามันไม่ได้รับการศึกษาซึ่งคนจีนเรียกกันว่า คนป่า” (กิมหลั่น, 2558, น.13) ขณะเดียวกัน เมื่อลูกคนที่สอง (เด็กชายเต็ง) ของนายเส่งเกิดที่เกาะขนุน “หนนี้โกบ๊วยใช้ให้เตี้ยไปแจ้งเกิดกับผู้ใหญ่ ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านนี้สัก 5 กิโลเมตร” (กิมหลั่น, 2558, น.9) อันแสดงถึงความจำเป็นของการเป็นบุคคลที่ถูกต้องตามกฎหมายในพื้นที่ใกล้ศูนย์กลาง หากปรากฏว่าลูก ๆ ของนายเส่งไม่ได้ไป

ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย เนื่องด้วยฐานะยากจนและความวุ่นวายในการติดต่อเข้าถึงหน่วยงานของรัฐ จึงคงมีสถานะ “คนเถื่อน” จนกระทั่งเมื่อจะต้องเข้าโรงเรียน

บทที่ 4 เด็กหญิงกิมหลั่น

ตอนหนึ่งแป๊ะหลี่พูดว่าน่าจะให้พวกฉันสามคน (ลูกคนที่สอง โโกเต็ง, ลูกคนที่สาม โกล่าย และลูกคนที่สี่ กิมหลั่น) เข้าโรงเรียนได้แล้ว ให้อ่านเขียนหนังสือไทยได้ก็พอแล้ว เติบใหญ่ขึ้นมามันจะไม่โง่งง่านัก เตี่ยพูดว่าคิดอยู่เหมือนกันเพราะคนจีนหลายคนมักนิพนหาว่ามีลูกมากยากจนแล้วยังไม่ส่งเข้าโรงเรียนหนังสืออีก แต่ต้องไปปรึกษากำนันพริ้งคูก่อน เพราะยังไม่มีทะเบียนบ้านหรือยังเป็นคนเถื่อนอยู่เลย โดยเฉพาะโกเต็งนั้นอายุเกือบ 12 ปีแล้วอยากให้มันเข้าเรียนก่อนน้องของมัน แป๊ะหลี่พูดว่าถ้าอย่างนั้นก็ควรไปพบพ่อกำนันโดยเร็ว ลูกคนป่าคนเถื่อนหลายคนแกก็ช่วยให้ได้เรียนหนังสือหลายคนแล้ว กำนันไปที่อำเภอวันเดียวก็เรียบบร้อย ถ้าไม่ไปทำทะเบียนบ้านหรือมีชื่อคนในครอบครัวตอนนี้อาจจะลำบากเพราะกำนันอาจจะลาออกในวันหนึ่ง

(กิมหลั่น, 2558, น.22)

โดยหากเทียบจากอายุของโกเต็งลูกชายคนที่สองของนายเส่ง น่าจะตรงกับประมาณปี พ.ศ. 2479 สถานะการเป็น “คนเถื่อน” กลายมาเป็นปัญหาที่ต้องตระหนักอย่างจริงจัง นับตั้งแต่รัฐไทยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเรื่อง “ชาติ” และ “ชาตินิยม” มีการเน้นที่ “ความเป็นไทย” หรือการเป็น “คนไทย” ของรัฐนั้น จะใช้ “สัญชาติไทย” เป็นตัวกำหนด กล่าวคือ การใช้ “สัญชาติไทย” เป็นสิ่งที่กำหนดเงื่อนไขของการเป็นคนไทยที่จะมีสิทธิมีเสียงในการปกครองบ้านเมืองรวมไปถึงสิทธิและผลประโยชน์อย่างอื่น ๆ ที่คนไทยจะได้รับตามกฎหมายและตามนโยบายของรัฐบาล ในแง่นี้ ทำให้คนจีนกลายเป็นคนต่างด้าวที่ไม่สามารถที่จะได้รับสิทธิ

หรือผลประโยชน์ต่าง ๆ มีการประกาศพระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว พุทธศักราช 2479 กำหนดให้คนต่างด้าวที่มีอายุ 12 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งอยู่ในราชอาณาจักรก่อนวันที่ใช้พระราชบัญญัติ จะต้องไปขอรับใบสำคัญประจำตัว เพื่อเป็นการควบคุมชาวจีน (เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์, 2549, น.1-4) และในปี พ.ศ. 2482 รัฐบาลได้มีการยกเลิกภาษีรัชชูปการ ซึ่งเป็นภาษีที่เก็บกับทุกคน โดยไม่มีการคำนึงถึงเชื้อชาติ ซึ่งรวมถึงคนไทยด้วย แต่ได้มีการเก็บภาษีจากคนต่างด้าวในรูปของ “ค่าทะเบียนคนต่างด้าว” แทน อันแสดงให้เห็นนโยบายปฏิบัติของรัฐบาลระหว่างคนไทยกับคนจีนต่างกัน (เปรมมา สัตยารุฒิพงศ์, 2546, น.146-147)

อย่างไรก็ตาม หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 บทที่ 7 เด็กน้อยในดงดิบ ในพื้นที่ชายขอบอย่างอรัญประเทศ แรงงานจีนส่วนใหญ่คงเป็นคนเถื่อน ดังปรากฏว่า เมื่อนายเส่งพากิมหลั่นลูกสาวคนเล็กกลับไปทำงานที่อรัญประเทศอีกครั้ง “คนงานโรงเลื่อยทั้งครอบครัวเหล่านี้ส่วนมากเป็นคนเถื่อน เวลามีการเลือกผู้แทนราษฎรมีคนไปลงคะแนนไม่มากนัก ลูกเล็กเด็กน้อยที่แต่งตัวไปโรงเรียนตอนเช้าแทบจะนับได้ เนื่องจากว่าคนเหล่านี้มาจากแดนไกล และมีเจตนาไม่ยอมมีชื่อในบัญชีให้ยุ่งยาก” (กิมหลั่น, 2558, น.6) แต่จากการจำกัดสิทธิและผลประโยชน์ให้แก่คนตามกฎหมายที่เข้มงวด ทำให้คนจีนที่จะลงหลักปักฐานที่แผ่นดินไทย ต้องการพ้นจากสภาพเงินเถื่อน “นับว่าเป็นโชคดีของลื้อที่มีคนรักจะรับเลี้ยงดูเป็นคู่ชีวิต อ้าวดูจนรู้แน่แล้วว่ามันต้องขอลื้อสักวันหนึ่ง ที่มันบอกว่าแต่งแล้วจะไปหาเช่าที่ชายของชำนันอ้าวเห็นดีด้วย ว่าแต่ว่ามันยังเป็นคนเถื่อนอยู่นี่นะ บ้ายี่พูดว่ามันบอกว่าถ้าอิลี้ตกลงมันจะเช่าอำเภอวังเต้นเป็นคนไม่เถื่อน” (กิมหลั่น, 2558, น.27)

ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศจีน การปฏิวัติซึ่งนำโดย ดร.ซุนยัตเซ็น ได้เผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยมสู่คนจีนตามประเทศต่าง ๆ แล้วใช้คนจีนโพ้นทะเลเหล่านี้เป็นฐานในการสนับสนุนในการโค่นล้มราชวงศ์ชิงและก่อตั้งประเทศเป็นระบอบสาธารณรัฐในปี พ.ศ. 2454 ได้สร้างความหวาดหวั่นแก่ประเทศไทยซึ่งยังปกครองระบอบกษัตริย์ โดยเฉพาะเมื่อประเทศไทย

เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คณะราษฎรขึ้นมาบริหารประเทศได้ตระหนักถึงปัญหาการครอบงำทางเศรษฐกิจของประเทศโดยคนจีน ความเป็นจีนจึงถูกควบคุมอย่างเข้มงวดมากยิ่งขึ้น

บทที่ 7 เด็กน้อยในดงดิบ

วันตรุษจีน ... เมื่อไหว้เสร็จมีการกินกันอย่างอโรย คนที่มากินส่วนมากเป็นคนงานโรงเลื่อย พาลูกเมียมาเสียงระเบ็งเซ็งแซ่ ... เมื่อถึงเที่ยงวันแขกคนไทยกลับไปหมด เหลือแต่คนจีนล้วน ๆ เท่านั้นที่อยู่พูดคุยกัน ภาษาที่คุยกันเป็นภาษากลางทั้งนั้น คือ “ภาษาไทย” นั่นเอง บางคนพูดไทยไม่ชัดทำให้ฉันกลั้วหัวเราะอยู่คนเดียว คนงานมีอายุคนหนึ่งเล่าว่าเกลียด “พลเอกเผ่า ศรียานนท์” ที่สุดในช่วงหนึ่ง เพราะนายพลคนนี้จะใช้ให้ตำรวจกวาดจับคนจีนส่งกลับแผ่นดินใหญ่หมดภายในปีเดียว ตอนนั้นแกต้องหนีออกจากเมืองบางกอกไปซุกซ่อนอยู่ทางป่าเมืองกาญจนบุรีสองปี เตี้ยฉ่นถามว่าตอนนี้อีฉันเป็นคนเถื่อนเหมือนเดิมอยู่หรือเปล่า เฮียตอบเตี้ยว่ายังเถื่อนอยู่ คิดว่าให้ลูกสองคนโตก่อนจึงจะไปขึ้นบัญชีเป็นพลเมืองไทย

(กิมหลัน, 2558, น.17-20)

ภายหลังจากที่นายแสงได้พากินหลั้กลับไปที่ทำงานที่รัฐประเศได้สองปี โรงเลื่อยที่ไปรับจ้างจะต้องปิด “เนื่องจากว่ามีปัญหาในการตัดไม้ระหว่างโรงเลื่อยกับรัฐบาล นอกจากนั้นยังมีข่าวว่าโรงเลื่อยเป็นที่ซ่องสุมคนเถื่อนทั้งหนีคดีอาญาแผ่นดินอีก” และเจ้าแกโรงเลื่อยประกาศว่า “อีกหนึ่งเดือนข้างหน้าจะหยุดกิจการโดยไม่มีกำหนด ใครจะอยู่ที่ไหนให้จดชื่อไว้เพื่อจะได้ไปตามมาทำอีกเมื่อเหตุการณ์สงบ” (กิมหลัน, 2558, น.25)

การปิดโรงเลื่อย “เรื่องนี้ทำให้เตี้ยร้อนใจยิ่งนัก เตี้ยตั้งใจว่าขอเก็บเงินอีกสักสองปีจะหาซื้อที่ทำกินแถวนี้สักผืนหนึ่ง” (กิมหลัน, 2558, น.24) และ “ฉ่นถามเตี้ยเสียใจใหม่ที่แผนการวางไว้สูญหมด มีเสียงตอบว่าไม่มีเลย เตี้ยถือว่ามันเป็นเรื่องราวสนาดวงชะตาของเราดังคนไทยเชื่อถือกัน” (กิมหลัน, 2558, น.36)

ทั้งนี้หากพิจารณาการที่นายแสงไม่สามารถร่ำรวยสุขสบายได้ คงไม่เพียงแค่ว่าเรื่องวาสนาดวงชะตาเท่านั้น แต่คงเกี่ยวข้องกับสถานะการเป็นคนเถื่อนอยู่นอกระบบของรัฐ หรือเป็นบุคคลที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้ต้องดำรงชีวิตอยู่อย่างหลบซ่อน ไร้ซึ่งตัวตน ดังปรากฏนายแสงต้องทำงานอยู่ในพื้นที่ชายขอบพื้นที่ด้านหลัง ทั้งในพื้นที่ห่างไกลอย่างอรัญประเทศ และเมื่อย้ายมาเกาะขนุน ฉะเชิงเทรา ก็ได้แต่เที่ยวรับจ้างทำงานอยู่ในโรงครัว งานรับจ้างทั่วไป ทำให้ขาดโอกาสที่จะสะสมประสบการณ์และเงินทุนในการสร้างเนื้อสร้างตัว “ชาวเกาะที่มาอยู่แผ่นดินไทยเขาสุขสบายหลายคนแล้ว แต่เรามาอยู่มาเห็นต้นไม้เขียวชอุ่มอยู่กับตาทุกวี่วันแท้ ๆ ยังไม่มีที่ทำกินเป็นส่วนตัวเอง แต่สักวันหนึ่งเราต้องดีกว่าที่ผ่านมานั่นแน่อนเดียเชื่อมันอย่างนี้” (กิมหลัน, 2558, น.36)

เจ๊กบ้านนอกกับชายขอบทางเศรษฐกิจ

บทที่ 7 เด็กน้อยในดงดิบ

นายแสง และนางนังลิ้ม เมื่อมาถึงประเทศไทยก็ได้พากันสู้ชีวิตตามเยี่ยงอย่างบรรพบุรุษ อยู่ต่างจังหวัดของประเทศไทย หากแต่เป็นคู่ผัวตัวเมียคนจีนที่ต้องตรากตรำทำงานกสิกรรมตลอดชีวิต อยู่แถวแปดริ้ว กับอรัญประเทศ

(กิมหลัน, 2558, น.36)

ตามประวัติของนายแสงและนางนังลิ้มสองผัวเมีย เมื่อออกจากเกาะไหหลำมาถึงประเทศไทย ได้ไปรับจ้างทำไร่อยู่อรัญประเทศ บทที่ 2 คำเล่าของแม่ “แม่ทำงานหนักพอ ๆ กับเตี้ยและโกก้วยจนไม่มีเวลาคิดถึงเกาะไหหลำ หกเดือนที่แม่สู้งานในไร่ทำให้ผิวนวลขาวกลายเป็นสีคล้ำแดดไปหมด ผมที่ดำสลวยกลายเป็นสีคล้ำแดดไปหมด ผมที่ดำสลวยกลายเป็นสีน้ำตาลไหม้” (กิมหลัน, 2558, น.10) ทำไร่อยู่ที่อรัญประเทศได้ประมาณ 5 ปี นายแสง นางนังลิ้มเมีย และกิมไล่ ลูกสาวคนแรกอายุ 1 ขวบ จึงได้ย้ายมาอยู่ที่เกาะขนุน บทที่ 3 เรือนหลังใหม่ ทั้งผัวและเมียเที่ยวรับจ้าง เลี้ยงหมู ไก่ เป็ด เพื่อหารายได้เพิ่ม “บางวันคนงานของโกก้วย

ในโรงเลื่อยขาดหรือลา แยกให้คนมาตามเตี้ยไปทำแทน ที่ทำส่วนมากเป็นก็ชน
ไม่เข้าในหลุมหรือช่วยพ่อครัวหุงต้ม ... ตกเข้าปีที่ 2 มีเงินก้อนหนึ่งจึงซื้อลูกหมู
มาเลี้ยง 2 คู่ ที่นี้แม่ต้องอยู่บ้านคอยดูแลหมูโดยให้เตี้ยไปหารับจ้างคนเตี้ยว”
(กิมหลัน, 2558, น.8) อย่างไรก็ตาม สภาพบีบคั้นทางเศรษฐกิจทำให้นางนั่งลิ้ม
ยังต้องทำงานอย่างหนัก เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระนายเส่งสามี “เด็กชายเต็งอายุได้
ขวบกว่าแม่ก็ตั้งท้องอีกครั้งหนึ่ง แม่ไปหารับจ้างทำงานจนท้องโย้เกือบจะคลอด
จึงหยุดอยู่กับบ้าน” (กิมหลัน, 2558, น.11)

ครอบครัวของนายเส่ง ขยันขันแข็ง แต่ทำไม่มั่งรวย ทั้ง ๆ ที่ประหยัด
ล้วนมีเหตุปัจจัยเป็นตัวแปร ตั้งแต่การเป็นคู่ผัวตัวเมียอายุน้อย (นายเส่งอายุ
14 ปี และนางนั่งลิ้มอายุ 12 ปี ตอนเดินทางเข้ามาประเทศไทย) เมื่อแต่งงาน
ก็ได้ลงเรือมาเสี่ยงโซคยังประเทศไทย ทำให้ยังไม่มีประสบการณ์ในการใช้ชีวิต
ไม่มีผู้แก่ผู้เฒ่ามาด้วย มีเพียงคำบอกเล่าประสบการณ์ของผู้ที่เคยต่อสู้อมา
อาศัยและใช้ชีวิตไปตามคำแนะนำและความช่วยเหลือจากคนจีนที่รู้จักนับถือกัน
เมื่อจะพอตั้งตัวได้ ก็ประสบกับปัญหาสุขภาพของลูกเมีย “เด็กหญิงกิมลั้ง
อายุครบ 4 ขวบแล้วก็ยังไม่ได้ซ่อมเรือนใหม่สักที เพราะช่วงนี้แม่ซักป่วยใช้
อด ๆ แอด ๆ แล้วลูกก็ป่วยไข้อยู่ ๆ มีหน้าซำแม่เริ่มตั้งท้องอีก” (กิมหลัน,
2558, น.9) “ลูกคนที่สาม เด็กชายสาย ชีโรค่อนแกว่าพี่ทั้งสอง” (กิมหลัน,
2558, น.14)

ความผันผวนของเศรษฐกิจที่ทำให้ผลิตผลราคาถูกลง หรือภาวะชะงักงัน
กระทบต่อการจ้าง บทที่ 2 คำเล่าของแม่ “เตี้ยเข้าอำเภอลำซำมาให้แม่กิน
พอทะเลาเท่านั้น มีหน้าซำราคาหมูเป็นก็ตกต่ำลงทุกวัน แม่เมื่อย้ายมาเกาะขนุน
บทที่ 3 เรือนหลังใหม่ “ส่วนพี่ชในไร่ก็ถูกตัวหนอนกินเสียหายไปเกือบครึ่ง”
(กิมหลัน, 2558, น.15) และใน “ช่วงที่มีสงครามเตี้ยต้องกลับบ้านมือเปล่า
เพราะโรงงานทำมันสำปะหลังและโรงตากถั่วลิสงปิดกันหมด” (กิมหลัน, 2558,
น.29) ตลอดจนการมีลูกมากโดยไม่เป็นผลประโยชน์เกี่ยวกับพลังทางการผลิต
“...เมื่อเลิกสงครามแม่ก็มีท้องมิได้เสียนี้ คินหนึ่งโกตั้นมาเยี่ยม รู้เข้าก็ดูคำเตี้ย
กับแม่ว่าใคร ๆ ที่มาจากเกาะไหหลำลืบปึกว่าเขาตั้งตัวกันได้หมดแล้ว แต่พวกลื้อ

เท่านั้นที่ยังเป็นอยู่แบบเก่า ถ้าลูก 2 คน ไม่แห้งปานนี้จะไม่กินก้อนเกลือแทนข้าวละหรือ (กิมหลัน, 2558, น.30) และบทที่ 6 ดงคนเถื่อน ว่าลูกสาวคนโตของเตี้ยหนีตามผู้ชายไป ลูกเขยเจ็กรายนนั้นก็จับจذبพึ่งพาไม่ได้ เว้นแต่ผลิตลูกเก่ง “อ้าวไม่เคย นึกว่าจะมีคนจีนชั่ว ๆ แบบผัวลื้อเลย เอาลูกสาวเขาไปทั้งคนมีลูกแล้วไล่ให้มาอยู่กับเตี้ย ลื้อเห็นเตี้ยลื้อแล้วใช้ไหมว่าเริ่มผอมแห้งแรงน้อยลงเรื่อย ๆ เวลาอ้าวเห็นโกแสงแบกกระสอบถ่านขึ้นเรือที่ไร อ้าวเกลียดลื้อที่สุด” (กิมหลัน, 2558, น.17)

ตัวแปรข้างต้นถือเป็นเหตุประกอบสำคัญที่ทำให้ครอบครัวนี้ไม่สามารถสร้างเนื้อสร้างตัว นอกจากนี้ หากพิจารณาจะพบความเป็นชายขอบทางเศรษฐกิจทั้งจากสภาพการเป็นคนเถื่อนที่ทำให้ต้องทำงานเป็นแรงงานในพื้นที่จำกัดขาดโอกาสและประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ในการลงทุนทำกิจการของตนเองตามอย่างค่านิยมของคนจีนโพ้นทะเล

บทที่ 4 เด็กหญิงกิมหลัน

เตี้ยเอาเงินที่มีอยู่ลงทุนซื้อลูกหมูมาเลี้ยง 10 ตัว ฉันทามเตี้ยว่าทำไมไม่เปิดร้านขายของชำเหมือนคนอื่น เตี้ยอธิบายว่าเตี้ยไม่มีหัวในทางค้าขายไม่รู้จะเอาไรมาขาย ถ้าจะเปิดร้านขายของจริง ๆ ละก็เอาไว้ให้ได้เงินเยอะ ๆ จากการขายหมูเสียก่อน บางวันเตี้ยออกจากบ้านแต่เช้ามีดหาผักมาให้พี่สาวฉันทัมให้หมู บางวันเตี้ยไปรับจ้างเป็นพ่อครัวโรงเลื่อยของกงบู้ยหรือของคนอื่น กว่าเตี้ยจะกลับเข้าบ้านก็เป็นยามสองสามทุ่ม .. เตี้ยให้เจ้ไปรับจ้างทำงานในโรงถั่ว งานที่เจ้ทำคือต้มถั่ว ตากถั่ว กินกับนายจ้างสามมือเงินเดือน 150 บาท เลิกงาน 5 โมงเย็น กลับถึงบ้าน 6 โมงครึ่ง

(กิมหลัน, 2558, น.15)

คนจีนโพ้นทะเล มีค่านิยมหนึ่งที่มองว่าการเป็นลูกจ้างที่ทำงานให้คนอื่น ถึงแม้ว่าตัวเองจะมีความสามารถสูงสักเพียงใดก็ตามก็ทำได้แค่หาเงินให้คนอื่น ส่วนตัวเองย่อมไม่มีโอกาสที่จะก้าวหน้าไปได้ไกล คนเหล่านี้พอได้โอกาสเมื่อใดก็จะพยายามหาวิธีออกมาทำกิจการของตัวเองเพื่อที่จะได้เป็น “เจ้าแก่” หรือเจ้าของกิจการเอง ได้เป็นนายของตัวเอง ด้วยความเชื่อแบบนี้ ผลักดันให้ชาวจีนอดทนทำงานสะสมประสบการณ์ มีทรัพย์สิน จึงได้เปิดกิจการของตัวเองอย่างบรรดาประวัตินี้ของเจ้าสัวทั้งหลาย

ดังเช่น ประวัตินี้ของเจียงเอี่ยม หลังจากที่ใช้ชีวิตอยู่ในกัมพูชา 6 ปี แต่ก็ไม่สามารถสร้างหลักฐานอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน จึงพยายามหาทางอื่น พอตีมีลูกที่ลูกน้องอยู่ที่ประเทศไทยจึงตัดสินใจเดินทางเข้ามาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2445

ตอนนั้นพ่อ (เจียงเอี่ยม) อายุได้ 23 ปี อยู่ในวัยที่กำลังหนุ่มแน่น เต็มไปด้วยความใฝ่ฝันที่จะตั้งเนื้อตั้งตัว ... ตอนที่พ่อมาถึงกรุงเทพฯ และปักหลักในย่านถนนทรงวาดใหม่ ๆ ท่านสังเกตเห็นว่า บริเวณนี้มีรถม้าวิ่งผ่านไปมาคึกคัก ในตอนกลางวัน บนถนนหนทางจะได้ยินเสียงรถบรรทุกแล่นกันตึ๊งตึง บนท่าเรือมีเสียงผู้คนขนถ่ายสินค้าอีกทึก ตามร้านค้าก็มีเสียงพูดคุยติดต่อกิจการไม่ขาดระยะ ส่วนในท้องบ้านก็เต็มไปด้วยเสียง “เป๊าะเป๊าะ” ของลูกคิด ทั้งหมดนี้ในความรู้สึกของพ่อก็คือเสียงที่ประกอบกันเป็นวงดุริยางค์แห่งธุรกิจอันน่าอัศจรรย์ พ่อเชื่อว่าที่นี่เป็นบริเวณที่มีแววของย่านธุรกิจที่จะโชติช่วงต่อไป ท่านมั่นใจว่าที่นี่เป็นที่ที่ตัวท่านจะสามารถสร้างความสำเร็จให้กับตัวเองได้อย่างแน่นอน ที่ลักษณะนี้เป็นที่ที่พ่อใฝ่ฝันมานานว่าจะได้มาตั้งหลักปักฐาน

(อัมพร เอี่ยมสุรีย์, 2537, น.29-30)

เจียงเอี่ยม ได้เข้าทำงานโรงงานของเซียงก็ ทำหน้าที่ขนของ “ทำงานขนสินค้า ต้องแบกหีบห่อสินค้าซึ่งหนักอึ้งไว้บนหลัง ขนขึ้นลงเรือ

พวกของที่หนักกว่าปกติก็ต้องใช้วิธีสอดคานเข้าไป แล้วใช้คนสองคนหรือมากกว่านั้นช่วยกันหาบ ทุก ๆ วัน พ่อต้องแบกต้องหาบของหนัก ๆ เหล่านี้จนเหนื่อยล้าหมดแรง แต่พ่อคิดว่า เมื่อต้องการความเจริญก้าวหน้าในวันข้างหน้าก็ต้องอดทนต่อความลำบาก หลังจากทำงานที่นี้ไปช่วงหนึ่ง จึงได้เลื่อนเป็นหัวหน้าคนงาน ต่อมาแก่แก่เห็นว่าผลงานดี จึงมอบงานคุมการส่งสินค้าให้พ่อ

ตั้งแต่นั้น ...พ่อมีโอกาสเลื่อนขึ้นตามแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นประจำ การเดินทางเช่นนี้บ่อย ๆ ทำให้พ่อมีความชำนาญเส้นทาง ทั้งรู้จักท่าเรือและโกดังสองฟากฝั่งเป็นอย่างดีทุกแห่ง สินค้าบางอย่างที่ส่งออกจากเมืองไทย และนำเข้ามาจากจีนและฮ่องกงต้องเสียภาษีศุลกากร ซึ่งผู้ค้าจะต้องไปแจ้งและชำระภาษีที่ด่านศุลกากร งานนี้ต้องอาศัยผู้ที่ไวใจได้มีไหวพริบ ทั้งยังต้องพูดภาษาไทยได้อีกด้วย ถ้าแก่เห็นว่าพ่อมีคุณสมบัติเหมาะสม จึงมอบหมายจัดการเรื่องเสียภาษีให้พ่อดูแลอีกงานหนึ่ง ... พ่อทำงานอย่างเต็มที่... นอกจากมีเงินทุนแล้ว พ่อยังมีประสบการณ์การทำงานที่สั่งสมมา และมีเพื่อนฝูงและคนรู้จักมากมาย จึงนับได้ว่าพ่อได้วางรากฐานแห่งความสำเร็จไว้แล้วเป็นอย่างดี

(อัมพร เอี่ยมสุรีย์, 2537, น.31-32)

จากประวัติของเหี้ยมกว๋งเอี่ยม เด็กหนุ่มแต่จิวในหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ยากจนบนเกาะหน้าโปยจิว มณฑลทกวางตุง ประราณจะออกจากสภาวะเดิมไปแสวงหาสิ่งที่ดีกว่าโดยไม่มีคำแนะนำว่า หนทางที่กำลังเดินไปข้างหน้านั้นจะเป็นอย่างไร และลงเอยอย่างไร ไม่แตกต่างไปจากเรื่องราวประวัติชีวิตของคนจีนโพ้นทะเลส่วนใหญ่ หากแต่สามารถก่อร่างสร้างตัวเป็นพ่อค้าใหญ่ ปัจจัยสำคัญหนึ่งมาจากความขยันขันแข็ง ไม่กลัวความเหนื่อยยาก ตลอดจนสายตาที่กว้างไกล ทำให้สามารถเก็บเกี่ยวโอกาสและประสบการณ์จากการทำงานมาใช้ในการลงทุนทำธุรกิจของตนเอง ขณะที่เรื่องราวชีวิตของนายเส่ง ด้วยความเป็นเจ้าถิ่น

เจ๊กบ้านนอก ความเป็นชายขอบทำให้ไม่มีโอกาสสะสมเงินทุนและประสบการณ์ที่จะทำการค้า ขาดความกล้าในการลงทุน จึงได้แต่ใช้ชีวิตรับจ้างไป

นอกจากนี้ หากจะเปรียบเทียบความสำเร็จระหว่างเหี้ยกวงเอี่ยมกับ นายเส่ง บริษัทสถานการณ์ทางการค้าก็เป็นอีกตัวแปรที่สำคัญ กล่าวคือ สถานการณ์ในประเทศไทยก่อนและระหว่างที่เหี้ยกวงเอี่ยมเข้ามาทำงาน ก่อร่างสร้างตัวนั้นเป็นสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อคนจีนโพ้นทะเลทุกคน ซึ่งทำงานหนักขยันขันแข็งและมีสายตายาวไกล เพราะเป็นระยะเวลาที่รัฐยังเปิดกว้างไม่มีนโยบายจำกัดบทบาทของคนจีน กล่าวคือนับตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ ชาวจีนได้มีบทบาทสำคัญในด้านการค้าต่างประเทศด้วยการผูกขาดการส่งสินค้าแทนรัฐบาล เมื่อมีการยกเลิกการผูกขาดสินค้าเพราะสนธิสัญญาเบาว์ริง เมื่อพ.ศ. 2398 โอกาสก็ยิ่งเปิดกว้างมากขึ้นสำหรับคนจีนที่ไม่มีสายสัมพันธ์ดั้งเดิมกับเจ้านาย - ขุนนาง เหี้ยกวงเอี่ยมจัดอยู่ในกลุ่มคนจีนรุ่นที่อาศัยโอกาสนี้ ก่อร่างสร้างตัวอย่างหนักแน่นและรวดเร็ว เหี้ยกวงเอี่ยมเข้ามาในประเทศไทยเมื่อประมาณ พ.ศ.2445 เริ่มจากการเป็นกุลี ต่อมาดำเนินกิจการขนส่งสินค้า ขบวนเรือขยายตัวขึ้นทั้งในด้านจำนวนและขนาดจากเดิมที่ใช้เรือไม้ขนาดเล็ก ก็พัฒนามาเป็นเรือสินค้าขนาดใหญ่ขอบข่ายของกิจการก็ขยายกว้างออกไป จากการขนส่งสินค้าเฉพาะในแม่น้ำ ก็เพิ่มการขนส่งทางทะเลโดยใช้เรือไประขึ้น อีกด้านหนึ่ง จัดตั้งบริษัทกวางเฮงหลีตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตบางรัก ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงแรมแชงกรีลา ซึ่งเป็นย่านศูนย์กลางธุรกิจสำคัญ (อัมพร เอี่ยมสุรีย์, 2537, น.38-39) กล่าวได้ว่า นับตั้งแต่เข้ามาประเทศไทยเมื่อประมาณ พ.ศ. 2445 ซึ่งเป็นปลายสมัยรัชกาลที่ 5 เขาใช้เวลาประมาณ 30 ปี ในการตั้งมั่นทางการค้า มีฐานะที่มั่นคงทางเศรษฐกิจ และการเป็นผู้นำสูงสุดของชุมชนจีน (อัมพร เอี่ยมสุรีย์, 2537) ได้ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

ขณะที่นายเส่งเข้ามาประเทศไทยปี พ.ศ. 2460 ช่วงเวลาของการสร้างเนื้อสร้างตัวจึงเป็นช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นช่วงที่มีความเข้มงวดในการควบคุมชาวจีน บทที่ 7 เด็กน้อยในดงดิบ นายเส่งพร้อมกับภีมหล่นลูกสาวคนเล็ก ได้กลับไปทำงานที่อรัญประเทศ ภายหลัง

การเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 หวังจะเก็บเงิน หากแต่ทำได้เพียงสองปี โรงเลื่อยที่รัฐประเทศปิดลงจากสถานการณ์ทางการเมือง หากแต่ในครั้งนี้นายเส่ง ตัดสินใจมากรุงเทพฯ ถือเป็นการเสี่ยงเพื่อหวังว่าจะประสบความสำเร็จสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวได้ หลังจากทีล้มเหลวกับการหาเลี้ยงตัวในชนบทมาเป็นเวลากว่าสิบปีที่กรุงเทพฯ นายเส่งพร้อมกับกิมหลันลูกสาวได้มาอาศัยห้องแถวของเบ้เด (เพื่อนคนงานที่โรงเลื่อย) อยู่ริมคลองหลังตลาดดาวคะนองเพื่อหา路子ทางการค้า หากแต่ทั้งชีวิตของนายเส่งจากเกาะก็อยู่แต่บ้านนอก เมื่อต้องเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ ซึ่งเต็มไปด้วยอาคาร ธรณี ผู้คนพลุกพล่าน ทำให้ไม่สามารถปรับตัวได้กับเมือง “หลังจากเตี้ยพาฉันเดินทางที่ชายของอยู่สามวันก็บอกเบ้เดว่า ‘อ้าวอยู่ไม่ได้หรือกรรมมันมากเหลือเกิน ไปถามที่ไหน ๆ ก็ว่ามีเจ้าของแล้ว’ ฉันบอกเบ้เดว่าอีกอย่างหนึ่งเตี้ยกลัวรถชน จะพาข้ามถนนไปดูที่ชายข้ามมันไก่อก็กลัวเสียหมด เตี้ยรับสารภาพตรง ๆ ว่าเป็นอย่างฉันว่าจึงขอกลับไปสู้อยู่ทางเกาะขุนตึกว่า” (กิมหลัน, 2558, น.38) ก่อนจะออกจากร้านเตี้ยพูดกับเบ้เดว่า “อ้าวไม่มีวาสนา จะได้อยู่เมือง บางกอกแล้วละ อ้าวเป็นเจ๊กบ้านนอกต้องอยู่บ้านนอก” (กิมหลัน, 2558, น.40)

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่องราวของคนจีนโพ้นทะเลในสังคมไทยที่ผ่านมาที่มักให้ความสำคัญกับการศึกษาบทบาทของคนจีนโพ้นทะเลที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจเป็นเจ้าของกิจการชั้นนำในปัจจุบัน มีผลทำให้การทำความเข้าใจคนจีนในสังคมไทยยังไม่เพียงพอ ไม่ได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของคนจีนในประเทศไทยอย่างลึกซึ้งรอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชีวิตความเป็นอยู่ของคนจีนระดับล่างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมชาวจีนในประเทศไทย

การศึกษาประสบการณ์ชีวิตของครอบครัวคนจีนโพ้นทะเลในสังคมชนบทไทย ทศวรรษ 2460-2490 ซึ่งถูกบันทึกไว้ในสารานิยายเรื่องเจ๊กบ้านนอก ตามแนวทางประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง (History from Below) เปิดเผยให้เห็นเรื่องราวของคนจีนที่หอบเสื่อผืนหมอนใบรอนแรมข้ามน้ำข้ามทะเลมาตายเอาดาบหน้าในประเทศไทย ต่อสู้ชีวิตอยู่ในจังหวัดเล็ก ๆ หารับจ้างทำงานทุกอย่าง

ที่สามารถทำได้ แต่ใช้ว่าจะสำเร็จได้เป็นเจ้าของทุกคนไป ที่ต้องนอนเสื่อผืนเก่า หมอนใบเดิมที่หอบหิ้วมาจนเหื่อสุดท่าย ไม่มีโอกาสนั่งบนกองเงินกองทอง ก็ยังมีอยู่ เฉกเช่นครอบครัวของนายแสง

โดยเหตุปัจจัยที่ทำให้ครอบครัวของนายแสงไม่ประสบความสำเร็จ ไม่สามารถสร้างฐานะที่มั่นคงได้ เนื่องด้วยการมีสถานะเป็น “คนเถื่อน” ไม่ได้ขึ้นบัญชีรายชื่อคนจีน เสียค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บจากคนจีนตามกฎหมาย ทำให้ไม่ได้รับรองสถานะการเป็นบุคคลที่ต้องทำตามกฎหมายในประเทศไทย การอยู่นอกระบบของรัฐนี้เองทำให้ครอบครัวของนายแสงกลายเป็นคนไร้ตัวตน ต้องเลือกไปอยู่และทำงานในป่าและชายแดน ตกอยู่ในสถานะ “ชายขอบเชิงพื้นที่” และยังสัมพันธ์กับการเป็น “ชายขอบทางเศรษฐกิจ” ประกอบกับตัวแปรจากสภาพปัญหาของครอบครัว ความผันผวนทางเศรษฐกิจ นโยบายของรัฐต่อคนจีน ที่สำคัญคือตัวตนของนายแสงที่เลือกจะเป็นคนชายขอบทางเศรษฐกิจ ด้วยนายแสงอพยพเข้ามาประเทศไทยเมื่ออายุน้อย จึงขาดประสบการณ์ การหาเลี้ยงชีพในเชิงเศรษฐกิจ ปัจจัยทั้งหลายล้วนแต่ส่งผลให้ครอบครัวของนายแสงไม่สามารถสร้างเนื้อสร้างตัวเป็นเจ้าของได้อย่างคนจีนโพ้นทะเล ในหลาย ๆ ครอบครัว

เอกสารอ้างอิง

- กิมหลัน. (2558). *เจ๊กบ้านนอก*. meb (mobile ebooks).
- ธิดานันท์ ศรีนารา. (2568). ประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างของนักประวัติศาสตร์ มาร์กซิสม์อังกฤษ. *ว.มนุษยศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. 26(1), 107-140.
- เปรมมา สัตยายุคพิงศ์. (2546). *แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- พรรณี บัวเล็ก. (2546). *กุลีลากรรกับประวัติศาสตร์แรงงานไทย*. พันธกิจ.
- เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์. (2549). *รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ.2475-2487)*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- วิยะดา ทองมิตร. (2527). *การใช้แรงงานของชาวจีนในสังคมไทย พ.ศ. 2325-2453*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์. (2552-2553). ชีวิต “จีนจน” ในวรรณกรรม: ความทรงจำเกี่ยวกับจีนที่หายไป. *ว.มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*. 4(2), 32-57.
- ไหมพาง. (2536). คำวิจารณ์ของ “ไหมพาง” แห่งมดีชนสุดสัปดาห์. ใน กิมหลัน. (2558). *เจ๊กบ้านนอก*. meb (mobile ebooks).
- ศรศักดิ์ ชูสวัสดิ์. (2525). ผูกปี: การจัดเก็บเงินค่าแรงงานแทนการเกณฑ์แรงงานจากคนจีนในสมัยรัตนโกสินทร์. *ว.อักษรศาสตร์*. 14(2), 71-98.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2559). *เหลียวหลัง-แลหน้า: การศึกษาประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง*. สืบค้น 17 มกราคม 2568. จาก <https://prachatai.com/journal/2016/03/64998>
- อัมพร เอี่ยมสุรีย์. (2537). *รักชาติยิ่งชีพ: ชีวิตประวัติเหี้ยมกวางเอี้ยม (เสาวคนธ์รัตนวิจิตรศิลป์, ผู้แปล)*. ห้างหุ้นส่วนจำกัด มีเดีย เพรส.
- อาจันต์ ปัญจพรรณ. (ม.ป.ป.). คำนิยม *เจ๊กบ้านนอก*. ใน กิมหลัน. (2558). *เจ๊กบ้านนอก*. meb (mobile ebooks).